

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	مقدمه
	بخش اول: جرایم علیه شأن و کرامت انسان
۵	فصل اول: توهین
۶	مبحث اول: توهین ساده و قواعد کلی توهین
۶	گفتار اول: عنصر مادی
۷	بند اول: رفتار مرتکب
۱۸	بند دوم: وسیله ارتکاب جرم
۱۸	بند سوم: موضوع جرم
۲۰	بند چهارم: نتیجه جرم
۲۱	گفتار دوم: عنصر روانی
۲۲	بند اول: سوء نیت عام
۲۳	بند دوم: سوء نیت خاص
۲۳	بند سوم: اشتباه در هدف و هویت
۲۴	مبحث دوم: توهین های خاص
۲۴	گفتار اول: توهین به زنان و کودکان
۲۴	بند اول: عنصر مادی
۲۷	بند دوم: عنصر روانی جرم
۲۸	گفتار دوم: توهین به مسئولان و کارکنان حکومتی
۲۹	بند اول: توهین به رهبری
۳۰	بند دوم: توهین به کارکنان حکومتی
۳۵	گفتار سوم: توهین به مقدسات
۳۶	بند اول: عنصر مادی
۴۰	بند دوم: عنصر روانی

۴۱	گفتار چهارم: توهین به رئیس یا نماینده سیاسی خارجی
۴۲	بند اول: عنصر مادی
۴۴	بند دوم: عنصر روانی
۴۵	گفتار پنجم: هجو
۴۵	بند اول: عنصر مادی
۴۸	بند دوم: عنصر روانی
۴۸	گفتار ششم: توهین رایانه‌ای و مخابراتی
۴۸	بند اول: تغییر فیلم، صوت و یا تصویر اشخاص
۵۱	بند دوم: انتشار صوت، تصویر یا فیلم اشخاص
۵۲	گفتار هفتم: توهین در فرایند دادرسی کیفری
۵۲	بند اول: عنصر مادی
۵۳	بند دوم: عنصر روانی
۵۳	گفتار هشتم: توهین مطبوعاتی
۵۵	فصل دوم: تهدید
۵۵	مبحث اول: تهدید ساده و قواعد کلی تهدید
۵۶	گفتار اول: عنصر مادی
۵۶	بند اول: رفتار مرتکب
۶۳	بند دوم: وسیله جرم
۶۳	بند سوم: موضوع جرم
۶۶	بند چهارم: نتیجه جرم
۶۷	گفتار دوم: عنصر روانی
۶۸	مبحث دوم: صور خاص جرم تهدید
۶۸	گفتار اول: تهدید با اسلحه
۶۹	بند اول: عنصر مادی
۶۹	بند دوم: عنصر روانی
۷۰	گفتار دوم: گرفتن سند و نوشته با تهدید
۷۰	بند اول: عنصر مادی
۷۲	بند دوم: عنصر روانی
۷۲	گفتار سوم: تهدید به وسیله آثار مستهجن
۷۲	بند اول: عنصر مادی
۷۳	بند دوم: عنصر روانی
۷۳	گفتار چهارم: تهدید به بمب گذاری

صفحه	عنوان
۷۳	بند اول: عنصر مادی
۷۵	بند دوم: عنصر روانی
۷۷	فصل سوم: افترا
۷۸	مبحث اول: افترای حدی (قذف)
۷۸	گفتار اول: عنصر مادی
۷۸	بند اول: رفتار مرتکب
۸۲	بند دوم: وسیله ارتکاب
۸۲	بند سوم: موضوع جرم
۸۵	گفتار دوم: عنصر روانی
۸۶	گفتار سوم: مجازات
۸۹	بند اول: سقوط حد قذف
۹۰	بند دوم: تعدد در قذف
۹۴	مبحث دوم: افترای عام (افترای تعزیری)
۹۴	گفتار اول: عنصر مادی
۹۵	بند اول: رفتار مرتکب
۱۰۰	بند دوم: وسیله ارتکاب جرم
۱۰۱	بند سوم: موضوع جرم
۱۰۳	بند چهارم: عدم توانایی اثبات
۱۰۶	گفتار دوم: عنصر روانی
۱۰۷	بند اول: علم به مجرمانه بودن عنوان انتسابی
۱۰۸	بند دوم: علم به بی گناهی بزه دیده
۱۱۰	گفتار سوم: افترا و حق تظلم خواهی
۱۱۱	مبحث سوم: افترای عملی
۱۱۱	گفتار اول: عنصر مادی
۱۱۱	بند اول: رفتار مرتکب
۱۱۲	بند دوم: موضوع جرم
۱۱۳	بند سوم: نتیجه جرم
۱۱۴	گفتار دوم: عنصر روانی
۱۱۵	فصل چهارم: نشر اکاذیب
۱۱۵	مبحث اول: عنصر مادی
۱۱۶	گفتار اول: رفتار مرتکب

صفحه	عنوان
۱۱۷	بند اول: جملات خبری و انشایی
۱۱۹	بند دوم: قابلیت اضرار رفتار مرتکب
۱۲۰	گفتار دوم: وسیله ارتکاب
۱۲۱	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۲۴	فصل پنجم: افشای اسرار
۱۲۵	مبحث اول: عنصر مادی
۱۲۵	گفتار اول: رفتار مرتکب
۱۲۶	گفتار دوم: موضوع جرم
۱۲۶	گفتار سوم: شروط تحقق جرم
۱۲۶	بند اول: محرم اسرار شدن به دلیل شغل
۱۲۸	بند دوم: عدم افشا به دلیل قانونی
۱۲۹	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۳۰	فصل ششم: افشا و بازرسی مکالمات و مراسلات
۱۳۰	مبحث اول: عنصر مادی
۱۳۲	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۳۳	فصل هفتم: مزاحمت مخابراتی
۱۳۴	مبحث اول: عنصر مادی
۱۳۴	گفتار اول: رفتار مرتکب
۱۳۵	گفتار دوم: موضوع جرم
۱۳۶	گفتار سوم: وسیله ارتکاب جرم
۱۳۶	گفتار چهارم: نتیجه جرم
۱۳۷	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۳۸	فصل هشتم: هتک حرمت منزل دیگری
۱۳۸	مبحث اول: هتک حرمت منزل دیگری توسط افراد عادی
۱۳۹	گفتار اول: عنصر مادی
۱۳۹	بند اول: رفتار مرتکب
۱۳۹	بند دوم: موضوع جرم
۱۴۰	بند سوم: شرط تحقق جرم
۱۴۲	گفتار دوم: عنصر روانی

۱۴۲	گفتار سوم: کیفیت مشدده جرم
۱۴۳	مبحث دوم: هتك حرمت منزل دیگری از سوی مأموران
۱۴۴	گفتار اول: شروط تحقق جرم
۱۴۴	بند اول: مرتكب
۱۴۴	بند دوم: عدم رضایت بزه دیده
۱۴۵	بند سوم: غیر قانونی بودن ورود
۱۴۵	گفتار دوم: عنصر روانی
۱۴۶	گفتار سوم: تشدید مجازات
۱۴۷	فصل نهم: تجاوز جنسی
۱۴۸	مبحث اول: عنصر مادی
۱۴۸	گفتار اول: رفتار مرتكب
۱۵۰	گفتار دوم: موضوع جرم
۱۵۰	گفتار سوم: شروط تحقق جرم
۱۵۱	بند اول: عدم وجود رابطه زوجیت
۱۵۱	بند دوم: تحقق تجاوز
۱۵۴	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۵۶	فصل دهم: شکنجه
۱۵۸	مبحث اول: عنصر مادی
۱۵۸	گفتار اول: مرتكب جرم
۱۵۸	گفتار دوم: رفتار مرتكب
۱۵۹	گفتار سوم: موضوع جرم
۱۶۰	گفتار چهارم: نتیجه جرم
۱۶۰	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۶۱	مبحث سوم: مسئولیت آمر و مأمور در شکنجه
۱۶۱	مبحث چهارم: مجازات
	بخش دوم: جرایم علیه آزادی رفت و آمد
۱۶۴	فصل اول: آدم ربایی
۱۶۵	مبحث اول: عنصر مادی
۱۶۵	گفتار اول: رفتار مرتكب
۱۶۶	بند اول: مفهوم ربودن

۱۶۷	بند دوم: ربودن توسط دیگران
۱۶۹	بند سوم: طریقه ربودن
۱۷۰	بند چهارم: مخفی کردن
۱۷۱	بند پنجم: عدم رضایت
۱۷۱	بند ششم: آنی یا مستمر بودن آدم‌ربایی
۱۷۲	گفتار دوم: موضوع جرم
۱۷۲	گفتار سوم: نتیجه جرم
۱۷۳	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۷۵	مبحث سوم: تشدید مجازات آدم‌ربایی
۱۷۶	گفتار اول: ربودن با وسایل نقلیه
۱۷۶	گفتار دوم: ورود آسیب جسمی یا حیثیتی
۱۷۸	گفتار سوم: بزه دیده زیر ۱۵ سال
۱۷۹	گفتار چهارم: مفقود شدن بزه دیده
۱۸۰	گفتار پنجم: ارتکاب جرایم دیگر
۱۸۱	مبحث چهارم: آدم‌ربایی و قاچاق انسان
۱۸۳	فصل دوم: توقیف غیر قانونی
۱۸۳	مبحث اول: عنصر مادی
۱۸۳	گفتار اول: مرتکب جرم
۱۸۴	گفتار دوم: رفتار مرتکب
۱۸۵	گفتار سوم: شرط تحقق جرم
۱۸۵	گفتار چهارم: موضوع جرم
۱۸۶	گفتار پنجم: نتیجه جرم
۱۸۶	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۸۷	مبحث سوم: مجازات
۱۸۷	گفتار اول: تشدید مجازات
۱۸۷	بند اول: استفاده از جعل برای ارتکاب جرم
۱۸۸	بند دوم: شکنجه یا آزار بدنی بزه دیده یا تهدید او به قتل
۱۸۹	گفتار دوم: تهیه مکان برای توقیف، حبس و یا مخفی کردن
۱۹۱	فصل سوم: محروم کردن مردم از حقوق مقرر در قانون اساسی
۱۹۱	مبحث اول: عنصر مادی
۱۹۲	گفتار اول: شرط تحقق جرم

صفحه	عنوان
۱۹۳	گفتار دوم: رفتار مرتکب
۱۹۴	بند اول: سلب آزادی شخصی
۱۹۴	بند دوم: محروم کردن مردم از حقوق مقرر در قانون اساسی
۱۹۵	بند سوم: نقض قانون احترام به آزادی‌های مشروع
۱۹۶	گفتار سوم: موضوع جرم
۱۹۶	گفتار چهارم: نتیجه جرم
۱۹۷	مبحث دوم: عنصر روانی
۱۹۷	مبحث سوم: مجازات
۱۹۹	فصل چهارم: صدور دستور بازداشت، تعقیب یا قرار مجرمیت غیر قانونی
۱۹۹	مبحث اول: عنصر مادی
۲۰۰	مبحث دوم: عنصر روانی
۲۰۲	فهرست منابع
۲۰۲	الف) کتاب و مقاله فارسی
۲۰۳	ب) رویه قضایی
۲۰۳	ج) فرهنگ‌ها (عربی و فارسی)
۲۰۳	د) کتب عربی
۲۰۵	ه) کتب انگلیسی
۲۰۶	نمایه موضوعی

پیشگفتار

جرائم علیه شخصیت معنوی اشخاص^۱ که موضوع کتاب حاضر است، به دو دلیل اهمیت بسیار دارد. از نظر عملی، تعداد زیادی از دعاوی کیفری را به خود اختصاص می‌دهد و از این رو، قضات و وکلای دادگستری و نیز دانشجویان حقوق که بسیاری از آنان در مشاغل قضایی و وکالت دادگستری مشغول می‌شوند، لازم است این جرائم را به درستی و به صورت عمیق فرا گیرند؛ اما دلیل دوم، رابطه این جرائم با آزادی بیان است. هرچند آزادی بیان به عنوان یکی از حقوق اساسی انسان نقش بسیاری در شکل‌گیری یک جامعه سالم و عاری از فساد و تحقیر دارد، اما تردیدی نیست که این آزادی، مطلق نیست و استثنائاتی همانند توهین، تهدید و افترا دارد؛ جرایمی که به شخصیت و جنبه روانی انسان صدمه خواهد زد. با وجود این، تفسیر نادرست جرائم مزبور و توسعه مفهوم آنان بر رفتارهای مجاز، می‌تواند به ابزاری در محدود ساختن آزادی بیان تبدیل شود و اظهار نظر و انتقادات شهروندان را به بهانه تحقق جرائم مزبور، عقیم کند. از این رو می‌توان چنین ادعا کرد که درس حاضر از جمله مهم‌ترین مباحث حقوق کیفری است که تعادل و موازنه بین آزادی بیان و استثنائات آن را به نمایش می‌گذارد. اوج هنر علم حقوق زمانی است که بتواند با حفظ کرامت انسان و جلوگیری از تحقیر او، راه آزادی بیان را سد نکند که بی‌تردید، صدمه به آزادی بیان، در درازمدت کرامتی برای انسان‌ها باقی نخواهد گذارد.

در کتاب حاضر که به بررسی جرائم علیه شخصیت معنوی اشخاص اختصاص یافته است، سعی در بررسی دقیق جرائم مزبور و روشن نمودن حدود هر یک از آن‌ها داریم؛ به طوری که در حد حوصله کتاب، هیچ مطلبی بدون استدلال بیان نشود. همچنین، با توجه به اهمیت مباحث حقوق جزای عمومی و اینکه بدون ترسیم دقیق مباحث اصلی حقوق جزا، مانند

---

۱. در برنامه سابق کارشناسی حقوق، جرائم علیه شخصیت معنوی اشخاص، در ضمن حقوق جزای اختصاصی (۱) و ذیل عنوان جرائم علیه اشخاص قرار داشت که در بیشتر موارد، به دلیل حجیم بودن بحث قتل و صدمات، بررسی نمی‌شد. در برنامه جدید کارشناسی حقوق، جرائم مزبور شخصیتی مستقل یافته و ذیل حقوق جزای اختصاصی (۴) قرار گرفته است.

عنصر مادی و روانی، تحلیل اختصاصی جرایم ممکن نخواهد بود، سعی بر آن بوده است که مباحث مزبور به دقت بررسی و بسیاری از قواعد کلی حقوق کیفری، ذیل عناصر اختصاصی جرایم تحلیل شوند. در پایان ضمن تشکر از مجموعه محترم سازمان «سمت» بابت چاپ کتاب حاضر، از خوانندگان فرهیخته اعم از اساتید دانشگاه، دانشجویان، قضات و وکلای دادگستری درخواست می‌شود که پیشنهادهای و ایرادات خود را به آدرس پستی نگارنده^۱ ارسال کنند تا در چاپ‌های بعدی کتاب به آن توجه شود.

و سرانجام، پیش و بیش از همه خداوند متعال را سپاس می‌گوییم که توفیق نوشتن و چاپ اثر حاضر را عطا نمود که بدون توفیق حضرت او هیچ تلاشی انجام نمی‌شود و به ثمر نخواهد نشست و از او می‌خواهم کتاب حاضر، نقشی هرچند ناچیز در تحقق عدالت و ترویج آزادی‌های مشروع ایفا کند.

عباس محمدخانی
زمستان ۱۳۹۹

مقدمه

جرم به عنوان پدیده‌ای خلاف نظم عمومی، دارای طیف گسترده‌ای از رفتارهاست که هرچند همگی آنان در صدمه زدن به نظم عمومی مشترک‌اند، اما در ارزشی که مورد صدمه قرار می‌گیرد، همانند نیستند؛ به طوری که برخی به تمامیت جسمانی و روانی انسان، برخی به اموال و مالکیت، برخی به امنیت و اعتماد عمومی و پاره‌ای دیگر به ارزش‌هایی مانند عدالت و اخلاق صدمه می‌زنند؛ هرچند در بسیاری از موارد، یک جرم می‌تواند دو یا چند ارزش را هم‌زمان نقض کند. بر این مبنا و مطابق یک تقسیم‌بندی معروف که از حقوق غرب به ایران راه یافته است، جرایم مذکور در قوانین کیفری به جرایم علیه اشخاص^۱، علیه اموال و مالکیت^۲ و علیه امنیت و آسایش عمومی^۳ تقسیم می‌شوند؛ بدون آنکه تقسیم‌بندی مزبور بتواند تمامی جرایم را پوشش دهد.^۴ جرایم علیه اشخاص نیز به جرایم علیه تمامیت جسمانی و جرایم علیه شخصیت معنوی تقسیم می‌شود که قتل و صدمات وارده به انسان، ذیل جرایم علیه تمامیت جسمانی جای می‌گیرد؛ اما جرایم علیه شخصیت معنوی اشخاص شامل طیف وسیعی از جرایم مختلف است. آدم‌ربایی و جرایم مبتنی بر توقیف، قسمتی از این جرایم هستند که حقوق‌دانان ایرانی آن‌ها را جرایم علیه آزادی تن (یا آزادی رفت و آمد) می‌نامند^۵ که با توجه به ماهیت جرایم مزبور، عنوان قابل پذیرشی به نظر می‌رسد؛ اما قسمتی دیگر از جرایم علیه شخصیت معنوی، جرایمی از قبیل توهین، تهدید، افشای اسرار، افترا نشر اکاذیب، هتک حرمت منزل دیگری، شکنجه و تجاوز جنسی است که با توجه به ماهیت متفاوت و مختلفی که دارند، اطلاق عنوان

---

1. offences against the persons

2. offences against property

3. offences against security of the state and public tranquility

۴. البته دسته‌های دیگری مانند جرایم علیه اخلاق عمومی و یا جرایم علیه عدالت قضایی نیز وجود دارد، اما دسته‌بندی اصلی که دروس دوره کارشناسی حقوق بر اساس آن تنظیم شده است، همان است که در متن به آن اشاره شد.

۵. ر.ک.: پاد، حقوق کیفری اختصاصی: جرایم نسبت به اشخاص، ص ۱۹۳.

مناسبی بر آن‌ها به آسانی میسر نیست و عناوینی مانند جرایم علیه حیثیت، نمی‌تواند تمامی مصادیق آنان را پوشش دهد.^۱

از این رو، نگارنده با توجه به ارزش اصلی مورد صدمه در این جرایم، عنوان جرایم علیه شأن و کرامت انسان را برای آن‌ها انتخاب نمود که به نظر می‌رسد، می‌تواند تمامی آن‌ها را پوشش دهد، زیرا هم جرایم مبتنی بر توهین و تهدید و هم افترا و نشر اکاذیب و نیز افشای اسرار و هتک حرمت منزل دیگری، همگی به شأن و کرامت انسان لطمه خواهد زد؛ همچنان که، تجاوز جنسی^۲ و شکنجه (که برای نخستین بار در این تقسیم‌بندی ذکر می‌شود)، بیش از هر چیز، کرامت و شأن انسانی بزه‌دیده را مورد حمله قرار می‌دهند. البته نگارنده خود آگاه است که برخی جرایم، می‌تواند مشمول عناوین متعدد باشد؛ برای نمونه، هرچند تجاوز جنسی و شکنجه به شرحی که بیان گردید، از جمله جرایم علیه کرامت انسانی است، اما می‌تواند در برخی موارد، ذیل جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص قرار نیز گیرد؛ همچنان که آدم‌ربایی و توقیف نیز می‌تواند توهین به کرامت بزه‌دیده تلقی شود. شایان ذکر است که در حقوق انگلستان، جرایم علیه اشخاص به دو دسته قتل و جرایم غیر کشنده^۳ تقسیم شده و جرایم جنسی^۴ ذیل جرایم غیر کشنده قرار داده شده است؛^۵ هرچند در مواردی دیگر، تجاوز جنسی به عنوان جرمی جدای از جرایم غیر کشنده علیه اشخاص، بررسی شده است.^۶ در ادامه، جرایم علیه شأن و کرامت انسان و جرایم علیه آزادی رفت و آمد را در دو بخش جداگانه بررسی خواهیم کرد.

۱. زیرا جرایمی مانند نشر اکاذیب و تهدید لزوماً با حیثیت افراد ارتباطی ندارند.

۲. در حقوق انگلستان، برخی تجاوز جنسی را از جمله جرایم خشونت‌آمیز، برخی جرمی علیه خودمختاری انسان و برخی دیگر جرمی علیه اخلاق دانسته و برخی تلفیقی از نظریات مزبور را ارائه کرده‌اند.

(Cf.: Herring, *Great Debates in Criminal Law*, pp. 91-97).

3. non-fatal offences

4. sexual offences

5. Wilson, *Criminal Law*, p. 275; Ashworth, *Principles of Criminal Law*, p. 306.

6. Elliott and Quinn, *Criminal Law*, pp. 141 & 165.